

Pierrevelcin, Gilles

Shrnutí : Vztahy mezi Čechami a Galíí ve 4. až 1. stol. př. Kr.

In: Pierrevelcin, Gilles. *Les relations entre la Bohême et la Gaule du IVe au Ier siècle avant J.-C.* Klápště, Jan (editor); Měřínský, Zdeněk (editor). Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012, pp. 233-243

ISBN 9788073083915

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/129754>

Access Date: 16. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SHRnutí

VZTAHY MEZI ČECHAMI A GALÍI VE 4. AŽ 1. STOL. PŘ. KR.

ÚVOD

Vztahů mezi Čechami a Galíi v pozdní době laténské bylo v průběhu dějin bádání často užíváno jako prostředku vysvětlení kulturních změn a objevení se nových typů artefaktů v té či oné oblasti.

Cílem této studie je, pokusit se zhodnotit tyto vztahy na základě celkového pohledu založeného v první řadě na dosud publikovaném materiálu. Budeme se pokoušet zkoumat, zda se tyto kontakty mezi danými oblastmi a v daných obdobích mohly odehrát a případně jakým způsobem se mohly projevit.

1. ČÁST – Vymezení problematiky

1. ZEMĚPISNÝ, HISTORICKÝ, CHRONOLOGICKÝ A KULTURNÍ RÁMEC

Zeměpisně je rámeček práce vymezen dvěma územími, Galíi a Čechami, zasazenými do širší zóny laténské Evropy (*obr. 1*). Smyslem práce je studovat vzájemné vztahy mezi oběma těmito oblastmi současně. Výběr těchto území má několik opodstatnění, z nichž nejdůležitější souvisí s dějinami bádání, které na vztahy právě těchto dvou celků poukazovalo již od přelomu 19. a 20. století.

Hranice Galie odpovídají hranicím vývoje laténské kultury mezi Pyrenejemi, Rýnem, Bretaní a Alpami, přičemž „Rýnem“ chápeme poměrně volně definované pomezí na pravém břehu řeky. Za hranice Čech zde bude považována oblast povodí Labe a jeho přítoků. Oblasti jižního Německa a Rakouska, ležící mezi těmito dvěma celky, se dotýkáme jen výběrově (*viz část 3*).

Chronologický záběr práce je vymezen stupni LT B až LT D, tedy 4. – 1. stoletím před Kristem. Čechy a Galie, náležející k témuž okruhu laténské kultury, tehdy sdílí mnoho společných prvků, současně jsou jim však vlastní regionální specifika.

Laténská kultura prochází během čtyř studovaných staletí vývojem ve všech ohledech (materiální kultura, sídlištní struktura, pohřební rítus, hospodářské aktivity, výroba i směna). Tyto jevy se mohly v obou oblastech vyvinout paralelně bez zásadních vzájemných odchylek. V případě několika rozdílů (mincovní systém, náboženská a pohřební složka), na něž lze poukázat, je vysvětlení možno hledat v nestejně míře poznání.

2. DÁLKOVÉ VZTAHY: DEFINICE POJMU A MEZE BádÁNÍ

Termín „vztahy“ (*relations*), chápaný zde jako synonymum pro „kontakty“ (*contacts*) i „styky“ (*rappports*) odkazuje k vazbě vzájemné závislosti či vlivu mezi jednotlivci. Zahrnuje všechny formy kontaktu, které lze v minulé kultuře rozpoznat archeologicky, tedy bez užití písemných pramenů.

Výraz „dálkový“, charakterizující zde typ kontaktů, lze definovat jako „překračující územní hranice skupiny nebo kulturního okruhu, z něhož pochází“. Rozsáhlost neosídlených území mezi oběma oblastmi nás opravňuje hovořit o kontaktech dálkových. Vzhledem ke vzájemné poloze Galie a Čech bude rovněž občas možno hovořit o kontaktech mezi „východem a západem“.

Z archeologického hlediska je možno rozlišit několik typů kontaktů projevujících se různým způsobem či označovaných pojmy, jejichž význam se u jednotlivých autorů liší nebo není jednoznačně definován. „Pohyb“ předmětů bývá vysvětlována především dvěma typy kontaktů, z nichž jeden souvisí s migracemi, druhý se směnou, čili s mobilitou osob, respektive předmětů (*obr. 15*). Pod označením „migrace“ jsou zahrnuty různé mechanismy: pohyby skupin osob, přesuny individuální (jedinci, řemeslníci, exogamie atd.) nebo související s válečnými událostmi (kořist, loupež, žoldněrství atd.).

Směna je typem kontaktu, jejímž hlavním cílem je přesun zboží. Jedná se z definice o akty oboustranné, vzájemné, vznikající z potřeby hospodářské, společenské nebo politické a o akty předem uvážené: obě strany směny se předem shodly a transakce probíhá za nenásilných podmínek. V rámci širokého pojmu „směny“ je možno rozlišit tři odlišné mechanismy: obchod (kdy je prostředkem směny mince), směnný obchod (kdy je zboží vyměňováno za jiné zboží) a směna darů (kdy je za dar opláceno darem).

Mezi omezeními bádání o dálkových kontaktech vystupuje zejména výrazně problém „neviditelných“ kontaktů. Tímto výrazem označujeme formy kontaktu, které nezanechaly archeologické stopy.

V první řadě se jedná o informace přenášené ústním podáním, které zůstávají našemu dnešnímu pohledu skryty. Tyto „duchovní produkty“ (Venclová 2002) lze rozdělit na tři hlavní skupiny nemateriálních produktů: znalosti (technologie, techniky, strategie), chování (společenské, obřadní, rituální, kroj) a ideologie. Přesuny těchto duchovních produktů lze rozpoznat jen ve vzácných případech. Tak je tomu především v případě přenosu technik (např. *murus gallicus* na oppidu Manching). Podobně hmotné nálezy (viz část 2) mohou být občas až druhotným projevem kontaktů odehrávajících se na úrovni duchovních produktů.

Skupina „neviditelných produktů“ dále vedle duchovních produktů obsahuje rovněž hmotné předměty, mezi nimiž lze rozlišit tři kategorie: suroviny, potraviny, výrobky z pomíjejících materiálů. Do této okruhu náleží obchod s otroky. Některá z těchto zboží je nicméně možno při studiu dálkových kontaktů identifikovat: díky tomu, že se dochoval předmět, v němž byla transportována či proto, že byla díky kontaktu s antickým světem zaznamenána písemnými zprávami (jako víno, nasolené maso, otroci).

Třetí obtíž plyne ze skutečnosti, že dálkové kontakty studujeme v rámci jediné archeologické kultury. Je tak nutno rozpoznat v rámci (většinové) materiální kultury, charakteristické pro obě studované oblasti, případné alochtonní regionální varianty. Doklady kontaktu mezi jednotlivými oblastmi tak mohou „splynout s davem“, nerozpoznatelné v uniformitě materiální kultury.

Těchto několik příkladů poukazuje na „negativní“ rozměr studia dálkových kontaktů. Upomínají nás však na množství informací, které nám není a nebude dostupné, a bez jehož pomoci se musíme přesto pokusit uvažovat.

3. DĚJINY BĀDÁNÍ: ČECHY A GALIE V KONTEXTU DĀLKOVÝCH KONTAKTŮ

Téma kontaktů mezi Čechami a Galií se dosud nikdy nestalo hlavním předmětem syntézy zaměřené na chápání vztahů mezi oběma oblastmi. Informace jsou tak rozptýleny v pracích zabývajících se otázkami širšími, v nichž je tohoto tématu užito jako nástroje či příkladu, jímž se autor pokouší vysvětlit podobnosti materiální kultury obou oblastí.

Sluší se však zmínit dva autory, stojící na počátku spojování obou oblastí: J. L. Píče a J. Décheletta činné na přelomu 19. a 20. století. Ač se jejich názory na formy kontaktu v mnoha bodech rozcházejí, zabývají se oba archeologové intenzivně otázkou přítomnosti identických artefátů ve vzájemně vzdálených oblastech keltského světa, zejména mezi Galií a Čechami (jmenovitě mezi oppidy Stradonice a Bibracte).

Dějiny následného bádání nás vedou po dvou tématických cestách: z jedné strany přesuny osob (migrace, pohyby jednotlivců), ze strany druhé směna a obchod. Tento dualismus je možno sledovat po celé dějiny našeho oboru a téměř uvést v soulad s jejím obecným vývojem: Až do nedávna se většina badatelů klonila k teoriím migračním (invazním), současné bádání naopak převážně odmítá hledat v tomto principu jedinou příčinu kontaktů.

2. ČĀST – Indikátory kontaktů mezi Čechami a Galií

Naše bádání nad povahou kontaktů mezi Čechami a Galií jsme chtěli založit na zkoumání či přezkoumání publikovaných archeologických nálezů. Kontakty jsou však v první řadě „vztahy mezi lidmi“ a jedná o jev široký, který se netýká pouze materiální kultury. Je tudíž nutno se tázat, jakými informacemi je archeologie schopna se k otázce vyjádřit z hlediska kvalitativního a kvantitativního: jaké typy kontaktů lze rozpoznat a jakou jejich složku lze archeologicky vnímat? Tyto kontakty bývají ilustrovány či charakterisovány řadou artefaktů. Naším cílem je tuto dokumentaci přezkoumat a posoudit hodnověrnost těchto indikátorů.

4. METODY ZKOUMÁNÍ INDIKĀTORŮ

Za indikátory kontaktů považujeme všechny typy artefaktů (předměty i struktury) jimiž lze ilustrovat dálkové vztahy mezi Čechami a Galií. Teoreticky

se jedná o artefakty pocházející z Galie nalezené v Čechách a naopak.

Především na základě archeologické literatury byly vybrány artefakty, jejichž rozšíření či analogie umožňují předpokládat spojení mezi Čechami a Galii. Část korpusu – galské mince – jsme měli možnost studovat v Národním muzeu v Praze.

Studované indikátory je možno rozdělit na sedm kategorií: mince; šperky; keramika; výzbroj; nástroje; artefakty související s transportem a koňskýmstrojem; a architektura.

5. MINCE

Tzv. bojské mince, zastoupené výhradně ražbami zlatými, jsou na území Galie rozšířeny poměrně slabě a dosahují pouze jejího východního okraje. V literatuře je zaznamenáno 50 bojských mincí tří různých typů. Mezi nalezišti zejména nápadně vystupuje Saint-Louis, odkud pochází více než třicet bojských mincí. Galské mince jsou za dnešního stavu poznání známy z Čech v počtu 55 kusů (představujících 20 typů) z 12 nalezišť.

Obraz kontaktů sestavený na základě mincí se nápadně liší podle toho, zda situaci nahlížíme z Čech či z Galie. V první jmenované oblasti jsou indikátory kontaktů, datované zejména do LT D, rozšířeny po celé zemi a zahrnují velké množství nominálů i mincovních kovů. Nálezy se nicméně převážně soustředí kolem Stradonic. V Galii jsou sice stopy kontaktů datovány rovněž převážně do LT D, ve všech ostatních bodech se ale situace liší: jsou méně rozsáhlé, přinejmenším z hlediska geografického; importované mince jsou výhradně zlaté a soustředí se převážně v depotech, tedy pravděpodobně v kultovní sféře.

6. OSOBNÍ VÝBAVA

Mezi předměty osobní výbavy bylo zahrnuto 108 nálezů představujících 26 různých typů. 36 předmětů dokumentuje pohyb z Čech do Galie, 72 ukazuje opačným směrem. Mezi zmíněnými 26 typy artefaktů jsou nejrozsáhlejší soubory tvořeny skleněnými šperky (64 předmětů, 11 typů) spadajícími pouze do LT C-D a šperky bronzovými (44 předmětů, 15 typů) pokrývajícími celé studované období. Z hlediska širších kategorií si lze povšimnout určité převahy kruhového šperku oproti sponám (20 typů oproti 5). Tento poměr je ale dán vysokým zastoupením typů skleněného šperku plynoucím z pokročilého stavu výzkumu. Palmetovité záponky opasku ukazující rovněž na pohyb součástí ženského kroje představují nakonec ojedinělý případ ve stupni LT D. České

indikátory nalezené v Galii se soustředí zejména v období LT B2b-C1 se třemi či čtyřmi hlavními typy (náramky s výzdobou nepravým filigránem a nepravou granulací; *Schneckenringe*; skleněné náramky Haev. 8a). Období LT B1 a LT C2-D1 jsou naopak zastoupena jen slabě vždy jediným typem na fázi či sub-fázi. Mezi galskými indikátory nalezenými v Čechách lze jasně vydělit dvě skupiny: jednu náležející fázi LT B1b-B2a, druhou – o něco výraznější – fázi LT C2-LT D2. Fáze LT B2b-C1 je zastoupena nevýrazně jediným typem na fázi či sub-fázi.

7. KERAMIKA

Mezi keramikou bylo zjištěno pět typů. Dva z nich dokládají kontakty z Čech do Galie, tři v opačném směru. V případě malované keramiky a keramiky české byly v obou případech zjištěny jen ojedinělé kusy. Pouze keramika metopová se čtyřmi nádobami nalezenými v Čechách daleko od svého výrobního centra zde vystupuje nápadněji. Tento typ sice jako jediný vykazuje větší rozšíření, zároveň je ale i jediným, ke kterému je k dispozici syntetická studie. Kontakty mezi Čechami a Galii můžeme tedy doložit sedmi nádobami. Z hlediska chronologie lze v první řadě konstatovat, že keramické indikátory spadají výhradě do fáze LT C-D, z toho nejranější typy do LT C1/C2 (česká keramika). Tento obraz může nicméně vyplývat ze stavu výzkumu, který je v tomto ohledu pro LT B méně rozvinut. V keramice malované odkazují dva identifikované typy, budeme-li se držet datací v zemi původu, k dvěma následným fázím pozdní doby laténské: k LT D1b (geometrická výzdoba kosočtverci) a LTD2a (mísa lomeného profilu se zoomorfní výzdobou). Nelze však prohlásit, že se příslušné kontakty odehrály ve dvou různých momentech a je možno uvažovat i o současném „příchodu“ obou nádob.

8. DALŠÍ KATEGORIE

V oblasti výzbroje lze jako o indikátorech uvažovat jen o dvou typech: v obou případech se jedná o meče, z nichž každý zastupuje jeden široký chronologický horizont. Pochva zdobená *au repoussé* z Jenišova Újezdu odkazuje k horizontu plochých pohřebišť, přesněji k jeho počátku (LT B1 či LT B1a) zatímco meč s antropomorfním jílcem ze Stradonic náleží době oppidální, a to jistě jejímu závěru.

Poslední tři kategorie indikátorů (nástroje, indikátory související s transportem a indiká-

tory architektonické) jsou zastoupeny jen malým počtem artefaktů: nástroje dvěma žernovy eifelského basaltu, doprava a postroj pěti předměty tří typů, architektonické artefakty zastupuje sypaný val na oppidu Závist.

9. INDIKÁTORY PROBLEMATICKÉ A TYPY NEZAHRNUTÉ MEZI INDIKÁTORY

Zmiňujeme rovněž několik typů, které nebyly mezi indikátory zahrnuty nebo které zůstávají problematické. Problematickým indikátorům je společná buď nedostatečná míra poznání příslušného typu nebo obtíže spojené s postižením jeho rozšíření či chronologie.

Mezi indikátory pak nebyly zahrnuty ty typy, které byly v minulosti citovány jako příklady kontaktů mezi Čechami a Galii, u nichž ale následná analýza prokázala chybnost této domněnky. Představujeme zde přitom důvody, které nás vedly k vyřazení těchto typů z našich úvah (chronologie, nedostatečná přesvědčivost analogie, oblast původu atd.).

10. SYNTÉZA

Každý z indikátorů přispívá k celkovému obrazu z hlediska kvantitativního, chronologického a geografického. K analýze indikátorů je užito dvojího způsobu kvantifikace (počet artefaktů a počet typů), jehož smyslem je, překonat častý problém neznalosti přesného nálezového kontextu jednotlivých předmětů. Mezi sedmi kategoriemi artefaktů lze jak ve směru z Čech do Galie tak ve směru opačném pozorovat výraznou převahu mincí a předmětů osobní výbavy (23 typů mincí zastoupených 96ti jednotlivými artefakty, 26 typů předmětů osobní výbavy se 108 artefakty, zatímco keramika čítá pouhých 7 předmětů v 5ti typech, výzbroj dva předměty ve 2 typech, transport/postroj 5 předmětů ve 3 typech, nástroje dva předměty náležející jednomu typu, architektura 1 typ zastoupený jedním příkladem; *obr. 71*). Lze tak říci, že mince a předměty osobní výbavy, jejichž početní zastoupení je jak co do počtu typů, tak co do počtu artefaktů navzájem velmi blízké, hrají mezi indikátory kontaktů po celé studované období rovnocennou roli. Ostatní kategorie jsou zastoupeny poměrně slabě a jen u keramiky lze pozorovat mírně vyšší variabilitu. Je ale třeba pamatovat, že četné typy indikátoru nebyly nakonec do seznamu zahrnuty (23 dalších typů krom 61, o nichž bylo pojednááno výše).

Kvalitativní rozbor indikátorů vede k několika úvahám: V první řadě si lze povšimnout téměř naprosté absence železných předmětů. Meč z Jenišova Újezdu je jediným artefaktem, který bylo možno identifikovat a mezi indikátory zahrnout, a to ještě nepřímou, díky jeho bronzové pochvě. Při omezených možnostech jejich dochování by bylo téměř možno zařadit železné předměty mezi „neviditelné zboží“. V široké kategorii železných předmětů navíc představují naprostou většinu nástroje, mezi nimiž je rozlišení regionálních skupin sotva možné. Zadruhé je třeba mít na zřeteli hodnotu (společenskou? obchodní?) některých artefaktů, které lze považovat za „luxusní“ zboží. Na tuto hodnotu může odkazovat kvalita předmětu jako takového, materiál, z něhož je vyroben, anebo i „bohatost“ kontextu.

Roztřídění typů artefaktů podle jejich datace pomáhá pochopit chronologickou variabilitu mezi jednotlivými kategoriemi. Indikátory českého původu vykazují určitý vývoj (*obr. 72*). V LT B se u všech pěti zastoupených typů jedná o předměty osobní výbavy, od LT C se potom objevují mince a jeden typ skleněného náramku. V LT C2-D jsou nakonec zastoupeny všechny kategorie indikátorů východozápadních kontaktů (mince, osobní výbava, keramika, transport/postroj). U artefaktů pocházejících z Galie (*obr. 73*) je stupeň LT B zastoupen převážně předměty osobní výbavy. Jedinými výjimkami jsou pochvy zdobené *au repoussé* datované do LT B1a a žernovy (LT B2-D). V LT C se objevují první typy mincí a skleněných korálů. V LT C2-D jsou zastoupeny všechny typy indikátorů. Celkový vývoj tak v obou směrech ukazuje podobné schéma: v LT B téměř výhradně pohyb předmětů osobní výbavy, v LT C objevení mince a prvních typů skleněných předmětů a v LT C2-D zastoupení všech kategorií.

Pozornost je vhodné věnovat i geografickému rozměru problematiky, tj. identifikovat konkrétní oblasti, odkud indikátory pocházejí (oblasti „výchozí“) a kam směřují (oblasti „cílové“).

Pokud se jedná o oblasti výchozí, jejich přesná definice je v případě východních indikátorů problematická: v případě mincí je možno pomýšlet na původ v Čechách či na Moravě, keramika ukazuje do středních či východních Čech. U předmětů osobní výbavy a transportu/postroje je zúžení na konkrétní oblast nemožné. V Galii lze výchozích oblastí identifikovat několik: zóna mezi pařížskou kotlinou a Lotrinskem (devět či deset typů indikátorů), středovýchod Francie a střední a západní Švýcarsko (sedm typů), severní Švýcarsko a jižní část horního Porýní (šest typů), oblast Porýní-Pomoselí (devět typů), středozápad a atlantické pobřeží Francie (devět typů). Keramika malovaná kosočtverečným vzorem a spony typu Nauheim A8.5 odkazují ke kontaktům s Forez respektive

Provencí. Keramika malovaná zoomorfně může pocházet z Auvergne nebo z Champagne. Zejména nápadně tak vystupují především tři oblasti: Champagne (především její západní část), oblast Porýní a Pomoselí a nakonec Švýcarsko (zejména severovýchodní). Pokud se jedná o cílové oblasti Čech, jsou indikátory rozšířeny po celém území (obr. 76), soustředí se ale v jeho západní části, zejména nápadně ve dvou oblastech: jedna z nich leží v severozápadních Čechách mezi Krušnými horami, Labem a Ohří, druhá v Čechách středních v údolí Berounky a v okolí jejího soutoku s Vltavou. V Galii jsou indikátory rozšířeny téměř výhradně ve východní polovině území (obr. 75). Hlavní roli zde hraje Švýcarsko, kde se indikátory nejhustěji soustředí na západě mezi Lausanne a Bernem.

V období LT B-C1 se indikátory v Čechách soustředí zejména v severozápadní části území, která zde hraje roli jak oblasti výchozí, tak oblasti cílové. V Galii lze naopak rozlišit oblast specificky výchozí (severovýchod) a specificky cílovou (jihovýchod). Pouze Švýcarsko v tomto období indikátory kontaktů jak „vysílá“, tak přijímá. Období LT C2-D působí celkově dojmem rozšíření oblastí jak výchozích, tak cílových. V Čechách je galskými importy pokryto celé území, zatímco oblasti, z nichž mohou pocházet ukazatele „východní“, se v této fázi rozšiřují přes hranice studovaného území a zasahují stále širší oblasti (Morava, Rakousko, Slovinsko, Bavorsko). V Galii působí obraz podobným dojmem: zvětšuje se počet výchozích oblastí kontaktů. Mezi oblastmi cílovými hraje hlavní roli severovýchod a především jeho východní okraj (horní Rýn a Švýcarsko).

Lokality s vyšším významem v kontaktech mezi Galii a Čechami (tedy ty, z nichž pochází více než jeden artefakt-indikátor) jsou logicky situovány do cílových oblastí. V Galii se jedná o Saint-Louis (31 předmětů), Saint-Sulpice (5), Lindau (3), Münsingen-Rain (3), Mulhouse (3), Mont-Beuvray (2), Gruyères (2), Hoppstädten (2) a Corroy/Trouans (2). V Čechách o Stradonice (103 předmětů), Trávník (4), Chomutov (4), Jenišův Újezd (3), Hostomice (2) a Závist (2).

Dvěšestdvacet jeden zjištěný artefakt tak přináší celou řadu informací o kategoriích, chronologii a geografickém rozšíření indikátorů kontaktů mezi Čechami a Galii. V obou oblastech lze rozpoznat podobný chronologický vývoj v zastoupení jednotlivých kategorií nálezů, v nálezových kontextech (sídliště, pohřebiště, depoty) a v menší míře potom i shody mezi výchozími a cílovými oblastmi. Jediný zásadnější rozdíl spočívá v celkové dynamice těchto kontaktů, která - zdá se - probíhá pravidelně po celé studované období ve směru z Čech do Galie ale méně soustavně ve směru opačném.

3. ČÁST – Formy a nosiče kontaktů: interpretační hypotézy

11. KMENY A MIGRACE

Z historiografického hlediska patří migracím v bádání o kontaktech výlučné postavení, a to jak pokud se týká obecně studia doby laténské, tak pokud jde o kontakty mezi Čechami a Galii. Tyto migrační (či invazní) teorie bývaly v některých případech spojovány s dvěma kmeny zmiňovanými antickými prameny, s Bóji a Volky Tektoságy. Oba kmeny bývají lokalizovány tu do Čech, tu do Galie. Obě problematiky – migrační teorie obecně a otázku obou kmenů, spojovaných s Čechami – tak zde budou pojednávány souběžně.

Stav poznání

Někteří badatelé zaujímající čistě migracionistické stanovisko přepokládali pohyby kmenů mezi Čechami a Galii. Můžeme citovat zejména práce V. Kruty (2000), P. Drdy a A. Rybové (1995), B. Cunliffa (2001) či nedávný katalog *Celtes Mariemont 2006*. Středem zájmu jsou především tři kmenové pohyby: příchod „historických Keltů“ (některými autory pokládaných za Boje) ze Západu do Čech na počátku 4. století; tažení Volků Tektoságů do jižní Francie ve století třetím; a různé pohyby mezi Čechami a Galii spojované s Boji v 1. století př. Kr. Je však nutno podotknout, že tyto teorie nejsou sdíleny ani přijímány většinou badatelů a že tedy nepředstavují jednomyslné stanovisko české archeologie. Někteří archeologové se podobným úvahám raději vyhýbají a antické texty i problematiku pohybu kmenů přecházejí mlčením (Venclová (ed.) 2008b).

Jiní autoři předložili, rovněž v rámci migraционistického modelu, odlišná schémata. Největší různorodosti názorů bylo asi dosaženo v otázce lokalizace kmenů Bojů a Volků Tektoságů ve střední Evropě. V Čechách vedla otázka – zjednodušeně řečeno – identifikace lidu laténských plochých pohřebišť středních a severních Čech ke „střetu“ dvou „škol“. Nejstarší a nejběžnější hypotéza by v nich chtěla vidět Boje (např. Píč 1902, Stocký 1933, Filip 1963), konkurenční interpretace je považuje za Volky Tektoságy (mj. Šimek 1934, *Celtes Mariemont 2006*).

Kromě těchto dvou hlavních teorií existuje na lokalizaci Bojů ve střední Evropě mnoho názorů alternativních. Byli hledáni v severních Čechách a/nebo na severní Moravě, v jižních Čechách, v Bavorsku, v rýnsko-mohanské oblasti, nebo obecně ve střední Evropě mezi Bavorskem a Karpaty. Hypotézy o Volcích Tektosázích jsou sice

méně četné, přesto je ale kmen kladen hned do tří oblastí střední Evropy: do severních Čech, na severní Moravu a do Bádenska-Würtenberska. Jednotlivé, často navzájem si protiřečící teorie, vycházejí především z dlouhé tradice bádání ale i ze subjektivních postojů jednotlivých badatelů. Rozhodli jsme se proto pojímat odděleně z jedné strany antické písemné prameny (abychom mohli posoudit jak roli dotyčných kmenů, tak i způsoby, jimiž byly tyto prameny interpretovány) a ze strany druhé problematiku migračních teorií jako takových (abychom mohli analyzovat způsoby, jak byly tyto aplikovány na problematiku vztahů Galie a Čech).

Antické prameny

Bojové a Volkové Tektoságové vystupují sporadicky v textech několika antických autorů. Příslušné úryvky pramenů jsou spolu s četnými interpretacemi moderních historiků představeny v kapitole 11.2. Plyne z nich, nakolik je problematické pokoušet se o přesnou lokalizaci Bojů a Volků Tektoságů a z toho potom, že o to problematictější je rekonstrukce jejich migrací. Antické prameny dokládají ostatně jen migrace kmenů, zatímco pro migrace individuální prameny chybí (Tomaschitz 2002).

Sídla Volků Tektoságů byla, jak jsme viděli, umístována do různých oblastí v rámci poměrně široké zóny střední Evropy. Hodnověrnost příslušné Caesarovy pasáže o lokalizaci kmene, je však podle historiků diskutabilní: jedná se o jediný starověký pramen k problematice nepotvrzený z dalších zdrojů. V Galii není lokalizace tohoto kmene *a priori* zpochybnována, jen se zdá, že jeho teritorium bylo menší než to, které mu bývá tradičně připisováno. Pohyby mezi oběma zónami nejsou v textech zmiňovány, a pokud zpochybníme možnost přítomnosti Volků Tektoságů ve střední Evropě, otázka pohybů mezi Čechami a Galii nepřipadá dál v úvahu.

V případě Bojů se problém točí kolem lokalizace *Boiohaema*. Ačkoliv podle všeobecně přijaté hypotézy bývá kladeno do Čech, a to především z důvodů etymologických, je nutno uznat, že písemné zmínky zůstávají neurčité, občas si přímo protiřečí. Bylo by pozoruhodné zmapovat posuny výrazu *Boiohaemum* od starověku po dnešek s cílem pochopit, proč nakonec zůstalo spojováno jen s Čechami, když mnoho badatelů uznává, že jejich hranice muselo překračovat. V tom případě je jméno dnešních Čech (*Bohême-Bohemia-Böhmen*) jen pozůstatkem označení *Boiohaema*, které muselo být ve skutečnosti mnohem rozsáhlejší.

Zejména S. Rieckhoffová hovoří o výrazu „Boj“ jako o souhrném označení, které užívali Římané pro větší množství keltských etnik na sever od Alp (Rieckhoff 2009). Tento koncept „spolkového“ označení navrhl již W. Stöckli a shoduje se s názory J. Collise, který se domnívá, že jméno Bojů mohlo patřit „konfederaci“ kmenů, podobně, jako etnonyma Keltové či Belgové v Galii (Collis 2003). V souhrnu se tak po přezkoumání fragmentární a nejisté dokumentace ukazuje, že prameny jsou nejisté a navzájem si protiřečí. K posunu debaty může přispět jedině další kritické přezkoumání pramenů.

Migrace a archeologie

Problematika migrací vyvolává otázky po kvalitě dokumentace a po metodologických východiscích, na nichž jsou podobné interpretace stavěny. Předně je nutno připomenout, že migrace, které se tak jako v našem případě odehrávají v rámci jedné a téže archeologické kultury, jsou jen špatně identifikovatelné. Narážíme zde na výše zmíněný problém uniformity laténské kultury. Navíc, pro 4. a 3. století vychází naše modely především z dokumentace funerální. Neznalost sídlišť tak zkresluje naše vnímání situace. V neposlední řadě je korpus písemných pramenů vztahujících se k našemu období poměrně malý: většina událostí a mikroudálostí se odehrála, aniž byla antickými pisateli zaznamenána. Z toho plyne, že možnost skloubení archeologických pramenů s texty je podobně omezená.

Někteří badatelé poukazují na skutečnost, že migrační teorie jako prostředek interpretace archeologických pramenů představovaly přímočarý model vysvětlení kulturní změny vyhovující leda „dětské fázi archeologie“ (Villes 1995) a pohyby populací v době laténské tak odmítají. Aniž bychom se museli utíkat k takovému extrémnímu postoji, je možno zmínit, že se toto téma dosud nestalo v archeologii předmětem teoretické diskuse a naše přístupy tak stále závisí na metodách zděděných z 19. století. Skutečností je, že i přes nedávné pokroky jako např. stronciová analýza (kterou je ale možno uplatnit jen na jedince nebo na malé skupinky) nenakládáme metodou, jíž by bylo možno archeologicky identifikovat migraci. Ke studiu těchto otázek nám tak chybí jak metoda, tak i historiografický a epistemologický odstup. Stále častější případy znovuotevírání problematiky migračních teorií nicméně ukazují, že archeologové začínají opouštět modely zděděné z 19. století.

Závěry

Lokalisace středoevropských Volků Tektoságů v severních Čechách či na Severní Moravě vedlo některé badatele k úvahám o jejich vazbě s jihofrancouzskými Tektoságy a tedy o vztahu mezi oběma oblastmi. Tato domnělá vazba se však zakládá na prameni, jehož výpovědní hodnota byla některými historiky zpochybněna. Několik předmětů pocházejících z jižní Francie, na něž bylo v minulosti odkazováno (a jejichž původ mimochodem leží mimo předpokládanou tektoságskou sídelní oblast) tedy sotva může sloužit za doklady migrace tohoto kmene mezi Čechami či Podunajím a jižní Francií. V případě Bojů se obtíže ještě zmnožují: zaprvé si nemůžeme být jisti, jaké společenské jednotce ve skutečnosti odpovídají (kmen či konfederace?). Jsou jen výtvorem starověké historiografie sloužícím k obecnému označení Keltů na sever od Alp? Dalším problémem je jejich lokalizace. Kde přesně sídlili a kde přesně leželo *Boiohaemum*?

Obecně platí, že je nutno udržet si při práci s písemnými prameny určitý odstup a mít v patnosti, nakolik je jejich užití choulostivé a nakolik si samy občas protiřečí. I když migrace mohly skutečně hrát v keltských dějinách významnou roli, je nutno konstatovat, že máme k dispozici jen málo pramenů, že známe jen malé množství kmenů a že texty mlčí o mnohých, u nichž je nám zámo pouze jejich jméno a lokalizace, ale hlavně o mnohých, o jejichž existenci netušíme vůbec. Z toho plyne, že pokud chceme na základě archeologických pramenů uvažovat o migraci, můžeme nakládat jen velmi omezeným počtem kmenů. V případě Čech nám tak nezbyvá uvažovat než o Bojích a Volcích Tektosázích ačkoliv není řečeno, že země byla osídlena jen a právě jimi. V konečném shrnutí nás všechny dosud vyjmenované problémy vedou k jistému skepticizmu ohledně role obou kmenů v kontaktech mezi Čechami a Galii.

Přistupujem-li k migracím jako k jednomu z projevů kontaktů, narážíme snadno na meze možností archeologie, zejména na nedostatečný metodologický odstup. Z tohoto hlediska nám může být k chápání tohoto jevu velmi užitečná etnologie či obecněji kulturní antropologie. Pokud se jedná o roli migrací v kontaktech Čech a Galie, neupíráme jim možnou hodnotu, považujeme ale za nezbytné přistoupit k celé problematice znovu od počátku.

Na závěr je nutno zdůraznit, že velké migrační teorie potkáváme především ve velkých syntetických pracech, které jakoby odpovídaly na potřebu předložit jasný a konkrétní obraz, umožňovaly pojmenovat jinak nezajímavé nebo málo výmluvné památky. Problém takového pojímání migrací dle našeho názoru spočívá výhradně v této poslední

fázi argumentace, která si klade za cíl zasadit naše prameny do širší („historické“) perspektivy jak pro odborníky, tak pro laiky. Možná je třeba uvažovat o jiném způsobu, jak prezentovat naše data, o způsobu, kterým bychom se odpoutali od neoromantických představ (*Rieckhoff 2009*). Ne všechny hypotézy je nutno zavrhnout, je ale třeba přinejmenším čtenáře upozornit na meze našich interpretací. Narážíme tak na problém, který nespočívá v našich pramenech ale spíše ve způsobu, jímž je interpretujeme a prezentujeme.

12. SMĚNA A OBCHOD

Teoretická literatura k tématu směny a obchodu je hojnější než k tématu migrací. Tato bohatost však zároveň vede k některým terminologickým obtížím. Téměř každý autor přistupuje k problematice odlišně a z toho potom vyplývá určité zmatení zejména v otázce rozlišení mezi směnou a obchodem. Interpretaci je tak nutno stavět pokud možno co nejstrukturovaněji (*Renfrew 1993*) a přistupovat s toutéž metodologickou obezřetností jako v případě migrací.

I odhlédneme-li od těchto terminologických problémů, zůstává studium směny a obchodu v mnohých rysech problematické. Antické prameny k tématu jsou poměrně chudé zatímco archeologie nám umožňuje pouze zaznamenávat pohyb zboží z hlediska vzdálenosti, případně množství. Postrádáme naopak téměř úplně informace o mechanismech a konkrétní organizaci těchto jevů takže diskuse například o totožnosti obchodníků zůstane navždy jen spekulacemi. Lze souhlasit s tvrzením *V. Salače (2004a)*, podle něhož si lze jen těžko představit, že by vnitřní obchod v rámci laténské kultury byl v rukou cizích obchodníků. Nemáme však žádné důkazy, na jejichž základě bychom to mohli prokázat.

V rámci období našeho zájmu se o obchodu a směně hypotetizuje jako o nejběžnějších formách kontaktu především pro 2.-1. století př. Kr. (LT C2-LT D). Je tomu tak zejména z důvodu společensko-hospodářských změn v tomto období, které se projevují vznikem mincovnictví a lokalit s centrálními funkcemi, na nichž se soustředí směna. Těmito „centrálními místy“ jsou především oppida. Krom nich jsou však známy i jiné typy sídlišť, snad s podobnými funkcemi ale nižšími a nehrazené. Na tomto místě stojí za zmínku chronologie vzniku těchto lokalit. Soustředění výroby (předoppidální sídliště s koncentrovanou řemeslnou výrobou, „industriální“ zóny) je totiž, zdá se, ranější a různorodější, než jak situaci představovala klasická schémata. Časnější vznik těchto loka-

lit tedy potom předpokládá časnější vývoj obchodu v širším měřítku.

V případě nesídlitných kontextů jsou zejména choulostivé interpretace nálezů funerálních. Exogenní předmět v hrobě může stejně dobře svědčit o původu zemřelého jako o získání předmětu komerční cestou za jeho života. U depotů závisí interpretace na otázce, zda je jejich uložení aktem rituálním, nebo zda se jedná o uschování zboží. I v případě rituální hypotézy zůstává k zodpovězení otázka, jakým způsobem byly dotyčné předměty přeneseny na místo uložení a odpověď zde většinou bývá nacházena v migračních teoriích nebo ve směně diplomatických darů. Obchod bývá z těchto interpretací vyloučen.

Pro období 4.-3. století lze vyzdvihnout dva problémy: Jednak nejednotnost názorů v otázce, zda je v tomto období možno uvažovat o dálkovém obchodu. Negativní odpověď zde dávají převážně zastánci migračních teorií, které jim poskytují alternativní vysvětlení pohybu zboží. Zadrhé, budeme-li vycházet ze závěrů *O.-H. Freye (1985)*, jenž obchod nezpochybňuje, potom musíme konstatovat, že projevy směny v časně době laténské jsou zhruba totožné s jejími projevy v latěnu pozdním. Zboží jsou podobná a otázky po možných formách kontaktu jsou kladeny stejně.

Problematickostí termínu „obchod“ ve smyslu masového rozšíření zboží spočívá ve skutečnosti, že do sebe pohlcuje všechny ostatní formy kontaktu. Případné směny společenského charakteru (dary, věno atd.) by tak představovaly jen ojedinělé případy – málo viditelné či zcela neviditelné – v mase zboží přepravovaného obchodem. Lze rovněž předpokládat, že prvotní formou kontaktů byly diplomatické dary, které až následně vedly k ustavení obchodu. Takovým způsobem například S. Sieversová představuje vývoj směny žerňovů (*Sievers 2006*).

Tyto úvahy o obchodu a směně uzavíráme názory V. Salače (*Salač 2004a; Salač 2006a*), které považujeme za nejpřiměřenější: existenci laténské obchodu či směny nelze pochybovat, je ale třeba uznat, že nikdy nebudeme moci chápat jeho přesné mechanismy a způsoby fungování.

13. CESTY A KŘÍŽOVATKY

Chápat případnou organizaci vztahů mezi jednotlivými oblastmi nám může napomoci studium jednotlivých vektorů kontaktů: jednak cest mezi Čechami a Galií, jednak významných lokalit v této oblasti. Úvahy nad těmito otázkami jsme založili opět na ukazatelích kontaktů mezi Čechami a Galií, přičemž jsme náš zájem tentokrát zaměřili

na jejich případnou přítomnost v oblasti jižního Německa a západního Rakouska (*obr. 82*).

Oblasti soustředění indikátorů kontaktů určujeme na základě rozmístění „významných lokalit“ (tj. těch, na nichž byly nalezeny alespoň dva indikátory kontaktů). Vyniká zde zejména východní Bavorsko a s ním sousedící část Rakouska, kde se soustředí nejen lokality významné ale i ty, z nichž pochází indikátory původu jak českého, tak galiského. Především ale právě zde leží Manching, zastíňující všechny ostatní lokality v Německu i Rakousku. Role Manchingu v prostředkování zboží mezi Čechami a Galií je zjevná (*obr. 83*). Další oblastí, ač méně důležitou, je Švábská Jura mezi Neckarem a Dunajem. Četné indikátory byly nakonec zjištěny i ve Wetterau, v tomto případě však většina z nich pochází z bezprostředně sousedních oblastí Galie.

V literatuře bývají zmiňovány dvě hlavní osy východozápadních kontaktů: jednu z těchto cest představuje Dunaj, spojující jihozápad Německa s Karpatskou kotlinou a tekoucí v bezprostředním jižním sousedství Čech. Druhá cesta spojuje osou Mohan-Ohře Rýnsko-mohansko-moselskou oblast s Čechami. Na základě přezkoumání indikátorů kontaktů Čech s Galií je možno tento obraz zpřesnit (*obr. 85*). V prvé řadě je nutno zdůraznit rozhodující význam Dunaje, na jehož roli ve stycích východu se západem poukazuje množství typů indikátorů lokalizovaných podél jeho toku. Naopak cesta mohansko-oherská je mnohem méně zjevná či jen špatně identifikovatelná. Museli bychom tak mezi Čechami a Galií uvažovat buď o přímém spojení bez mezieta, nebo o šíření zboží nikoliv nejkratší cestou ale zprostředkovaně přes Podunají. Pomohanská oppida Staffelberg nebo Schwanberg nesnesou z tohoto hlediska srovnání s Manchingem na Dunaji (to je však zčásti dáno stavem výzkumu).

Na základě vymapování indikátorů je ale možno navrhnout další dvě možné cesty. První z nich tvoří Neckar a na něj navazující říčky Jagst a Kocher, jež umožňují spojení Rýna s Dunajem. Druhá prochází alpským masivem mezi Švýcarskem a Rakouskem. Po překonání Arlberského průsmyku vede cesta údolím Innu podél Chiemsee a oppida Leonberg směrem k Dunaji, kde v Pasově (*Boioduru*) navazuje na Zlatou stezku.

4. ČÁST – Syntéza

Typy indikátorů, chronologie a klíčové oblasti

V rámci této práce se nám podařilo načrtnout přehled hlavních typů artefaktů „cestujících“ mezi

Galií a Čechami. Rovněž jsme poukázali na typy a kategorie artefaktů, jejichž sledování bude úkolem budoucího výzkumu.

Na obecné rovině bylo možno konstatovat v kontaktech rozhodující roli mincí a předmětů osobní výbavy. Mince, které mohou být přímo spojeny se směnou, zaujímají mezi artefakty zvláštní postavení. Nálezy pochází převážně z kontextů sídlištních. Předměty osobní výbavy, známé ze všech druhů kontextů, představují jedinou náleзовou kategorii, doloženou ve všech obdobích.

Lze se tázat po hodnotě artefaktů, které vstupují dálkových kontaktů. Ve většině případů se totiž jedná o předměty prestižní a lze si tak položit otázku, jakou roli hráli v dálkových kontaktech předměty každodenní, které, zdá se, téměř postrádáme.

Ve stručném shrnutí geografických aspektů můžeme připomenout, že nejdůležitějšími oblastmi z hlediska dákových kontaktů mezi Galií a Čechami jsou v případě Galie Švýcarsko a oblast Porýní-Pomohani a v případě Čech území na severozápadě a ve středu země. V Německu jsme konstatovali zásadní roli východního Bavorska a zejména oppida Manching.

Oblasti vlivů vycházejících z Čech na straně jedné a z Galie na straně druhé se navzájem pronikají právě kdesi v oblasti Bavorska. Toto tvrzení je zajímavým podnětem k úvahám o kulturní „hranici“ mezi Východem a Západem, je-li legitimní o podobném pojmu pro dobu laténskou uvažovat.

Z hlediska chronologie pozorujeme v průběhu studovaného období postupné „obrácení“ směru kontaktů. Čechy zaujímají zvláště významné postavení v LT B-C (jak bylo prokázáno i v případě keltského umění, viz zejm. práce V. Kruty), zatímco Galie nabírá na významu od LT C2 a zejména v LT D. Případně je možno tuto skutečnost relativizovat tvrzením, že Čechy v tomto období svůj význam ztrácejí.

Úvahy nad povahou formy kontaktů

Hlavní obtíží studia dálkových kontaktů je, že různé druhy kontaktů mohou vyústit v totožný archeologický obraz. Jak připomíná C. Scarre, při minimalistickém pohledu na problematiku nedokládá archeologie více než prostě pohybu předmětů a materiálu (Scarre 1993, p. 2).

V konečném součtu může o přímém či nepřímém kontaktu Galie s Čechami svědčit jen nepatrné množství předmětů: 230 artefaktů pokrývajících období čtyř staletí. To dle našeho názoru odráží zásadní problém, že ve většině případů postrádáme studie artefaktů v „evropském“ měřítku. K překonání této obtíže by bylo nutno mít k dispozici detailní typochronologie ke každému z typů nálezů.

O povaze kontaktů nám umožňují uvažovat náleзовé kontexty jednotlivých indikátorů kontaktů a typů příslušných nalezišť. Je však nutno připomenout, že pro většinu předmětů není náleзовý kontext znám, zejména vezmeme-li v úvahu význam Stradonic pro náš korpus.

Depoty jsou ve většině případů zastoupeny tezaurisací bojských mincí (Saint-Louis, Mulhouse, Fossé des Pandours atd.). Můžeme zde následovat interpretaci, kterou předložil A. Furger-Gunti v případě depotu ze Saint-Louis (Furger-Gunti 1982): autor v tomto nálezu vidí doklad pohybu skupiny osob pocházejících z oblasti oběhu bojských mincí (které ale nepovažujeme nutně za Boje...). Takový depot by podle jeho mínění byl určitým kultovním „označením“ území, kudy skupina přinejmenším procházela.

Pohřební kontexty jsou pro nálezy indikátorů poměrně časté. Otázku, o jakém typu kontaktů takové indikátory svědčí, je ale nesnadno zodpovědět. Nejčastěji předkládaným názorem je pohyb jednotlivců – zesnulý si podle něj bere do hrobu výbavu charakteristickou pro oblast, z níž pochází. Další často zmiňovanou hypotézou je exogamie; je nicméně vhodné se tázat, nakolik mohl být tento jev rozšířen. Zároveň však nutno připustit, že není důvodu, proč vyloučit další možné interpretace včetně směny, ať už motivované ziskem či společenskými cíly.

Sídlištní kontexty jsou zastoupeny výhradně ve stupních LT C2 a LT D, a to především nálezy z oppid. Mezi nimi co do zastoupení indikátorů kontaktů Čech a Galie zejména nápadně vystupují Manching a Stradonice. Je na nich totiž zastoupeno mnoho typů (27 na Manchingu a 34 na Stradonicích), které se na jiných nalezištích nenachází.

Lze se zde ptát po důvodech nebývalého významu těchto nalezišť. Poukázali jsme již na roli Manchingu, ležícího na „páteři“ střední Evropy, Dunaji, a zaujímajícího navíc geograficky ústřední postavení v rámci laténské kultury.

V případě Stradonic nelze o podobné strategické pozici uvažovat. Nemusíme nutně považovat Čechy za „slepu uličku“, přesto ale vůči dunajské cestě tvoří určitou „odbočku“. Jen o málo dále na severu již laténskou kulturu nepotkáváme. Lze se tak oprávněně tázat po důvodech tak vysokého zastoupení galských indikátorů na této lokalitě.

Jednou z možností by bylo, vidět ve Stradonicích místo setkávání nadregionálního významu spojující v sobě funkci náboženskou, obchodní, popřípadě sportovní (podobně jako např. Olympie v Recku). Tato představa však zůstává jen jedním návrhem mezi mnoha dalšími možnostmi.

Jaké kontakty?

Problému určení typu kontaktu jsme se dotkli z mnoha různých hledisek (kategorie nálezů, nále-zové kontexty, typ šíření) a shledali jsme, že každé z nich může svým způsobem přispět k odpovědi. Uzavřeme tuto práci tím, že se na problém podí-váme z druhé strany, tedy tím, že vyjdeme naopak z jednotlivých myslitelných forem kontaktu.

Mobilita osob?

V jednotlivých případech, kdy je možno uvažovat či hovořit o pohybech osob, se zdá, že naše indi-kátory poukazují spíše k přesunu jednotlivců či nevelkých skupin. Představené schéma rozšíření indikátorů odporuje úvahám o pohybech velkých skupin osob. V každém případě zůstává otázkou, zda je skutečně možno archeologicky rozpoznat masovou migraci, odehrává-li se tato v rámci jedné archeologické kultury. Rysy, které by nám pří-padně umožnily identifikovat regionální skupiny ať už v Čechách nebo v Galii, nedostačují rozhodně k tomu, aby bylo možno hovořit o pohybu kmenů jako celků. Je možno připomenout, že dobře his-toricky doložená migrace Helvetiů a Bojů neza-nechala sebemenší stopu: Bojové byli usídleni na území Haeuduů, v materiální kulturně se však po tomto přesídlení nezachoval žádný doklad. Pro-blém lze ještě více zkomplikovat, když dodáme, že je rovněž složité dokládat přesun malé skupiny. Takový přesun jsme nicméně přinejmenším v jed-nom případě (v diskuzi o šnekovitých kruzích) sami navrhli.

Pokud se týká individuálních přesunů, zmínili jsme se již opakovaně, že exogamie patří k oblíbeným hypotézám, jimiž bývá vysvětlována přítom-nost exogenních předmětů v pohřebních kontextech (viz *kap. 2.1.3*). V případě kontaktů Čech a Galie byla exogamie navržena jako jedna z hypotéz v souvislosti s některými indikátory, např. s nákrč-níky. Dalším jevem, často uváděným do souvis-losti s přenosem předmětů na velkou vzdálenost, je pohyb řemeslníků. Viděli jsme však, že identi-fikace a sama existence této společenské třídy se archeologicky složité prokazuje a že antické texty o tomto tématu mlčí (viz *kap. 12.4*). Je nakonec složité identifikovat i přesuny uskutečněné v sou-vislosti s válečnými událostmi (kořist, plenění, loupeže), jak je tomu i v případě našich indikátorů kontak-tů.

Přesuny předmětů?

Celkově považujeme interpretaci kontaktů ve smyslu směny, tedy pohybu zboží a nikoliv osob, za přijatelnou pro různé typy artefaktů po celé

studované období. Viděli jsme, že počet typů ilustrujících kontakty prudce roste v LT C2-D. Větší rozšíření jednotlivých artefaktů navíc uka-zuje, že do kontaktů bylo touto dobou zapojeno stále větší množství předmětů. Mohli bychom si tedy představit, že „průmyslová“ výroba vedla k „průmyslovému“ rozšíření předmětů, jak je tomu např. v případě skleněných šperků či spon typu Nauheim. Další hypotézou, zde ale dáváme přednost co možná strážlivému přístupu, by mohla být „demokratizace“ směny přecházející postupně ze sféry společenské v LT B-C („diplomatické dary“) do sféry ekonomické v LT C-D. Je zde však třeba připomenout obtíže plynoucí ze stavu poznání. Jsme přesvědčeni, že kdyby byly někte-rým typům šperku 4.-3. stol. věnovány podobně podrobné studie, vedly by k podobnému obrazu i pro toto období. Lze zde pomyslet např. na duch-covské spony v nejširším slova smyslu či na kruhy z dutých polokoulí.

K problematice přesunů předmětů je třeba doplnit ještě jeden aspekt spojený se společenskou směnou (dar a jeho oplacení, diplomatická výměna předmětů). V těchto dvou případech je možno očekávat ojedinělé anomálie. V případě diplomatické směny - KEIMHΛΙΑ F. Fischera - se bude jednat o hodnotnější prestižní předměty. Takovéto ojed-inělé anomálie mohou však souviset i s exogamií nebo s migrací jednotlivců.

Vlivy?

K přímým formám kontaktu můžeme doplnit jednu formu nepřímou, na kterou jsme narazili při studiu indikátorů a kterou lze označit jako „vlivy“. Jedná se o exogenní stylové nebo morfologické prvky vystupující v předmětech zjevně místní výroby (viz *kap. 4.4*). Zmínili jsme je zejm. u příležitosti maskovitých šperků, lze o nich ale možná uvažovat i v případě spony s čtvercovým lučičkem ze Saint-Sulpice. V tomto případě lze předpokládat, že byl indikátor vyroben v oblasti nálezů. Řemeslník, jenž ho zhotovil, se však inspiroval exogenním předmětem, který osobně viděl. K tomuto původ-nímu kontaktu postrádáme jakékoliv informace, můžeme na něj však usuzovat nepřímou: cestovat mohl kopírovaný předmět, „vzorkovník“ nebo i řemeslník sám.

Přímé nebo nepřímé kontakty?

Jedním z přímých typů kontaktu může být mig-race. Viděli jsme však, že jejich identifikace je vždy problematická a nikdy jednoznačně odliš-itelná od jiných jevů. Některé nálezy, například nákrčník z Obrnic, ale zřejmě odráží přímé kon-takty ať už ve formě přesunu jednotlivce (exoga-

mie?) nebo předmětu (diplomatický dar?). Bylo by možné najít v oblasti obchodních kontaktů nějaký zvláštní důvod, aby obchodník provozoval svoji činnost výhradně mezi Čechami a Galii? Je mnohem pravděpodobnější, že většina kontaktů mezi oběma oblastmi probíhala nepřímou, přes několik osob a několik mezistanic. Máme-li se pokusit identifikovat alespoň jednu z nich, musíme pochopitelně pomyslet na Manching. To vše však nevylučuje osobní kontakty např. mezi členy elit, kteří si mohli konkrétní artefakt „objednat“ v síti svých kontaktů pro jeho vyhlášenou kvalitu nebo estetickou hodnotu. Poslední náznak: vytrvalost kontaktů probíhajících mezi Čechami a Švýcarskem po dobu čtyř staletí ukazuje, že se jednalo o zvláštní vztahy, o kterých tudíž můžeme uvažovat jako o přímých. To však předpokládá určitou stabilitu osídlení či přinejmenší jeho části.

Závěry

V konečném souhrnu vidíme, že jak v případě jednotlivých indikátorů, tak obecněji v otázce povahy kontaktů mezi Čechami a Galii je možno předložit různé interpretace. Nelze tudíž vytvořit jednotné chronologické či geografické schéma v němž by jedna forma kontaktu střídala druhou. Takový pohled by byl v každém případě příliš zjednodušující. Ač tento závěr může působit triviálně, je třeba zdůraznit, že jednotlivé formy kontaktu koexistovaly a že není nutné je navzájem vylučovat.

Toto shrnutí uzavřeme několika úvahami o informační hodnotě pramenů této práce, na jejichž základě bylo možno odpovědět řadu otázek. Naše volba, omezit se výlučně na archeologické prameny nám umožňuje pochopit, které okruhy otázek je naše disciplína schopna řešit či pojmout.

Nejsnáze řešitelné otázky se tak týkají představených předmětů. Jde o výsledky předložené v kapitole 10 a založené na studiu indikátorů. Bylo totiž možné definovat indikátory kontaktů a tudíž zjistit, v jakých obdobích a mezi kterými oblastmi byly kontakty nejhojnější. Je však třeba ještě jednou připomenout, že výsledky jsou silně zkresleny absencí neviditelného zboží svědčícího o neviditelných kontaktech.

Jiné otázky zůstanou naopak bez odpovědi, především ty, které začínají slůvkem „Proč?“. Můžeme se totiž ptát po důvodech, které nám ještě dnes umožňují sledovat stopy zvláštního vztahu mezi Čechami a Švýcarskem či Rýnsko-moselskou oblastí. Ač tyto závěry částečně vyplývají z definice pracovní oblasti, nejsou proto o nic méně skutečné. Lze si představit celou řadu možných svazků, daných důvody historickými, etnickými či například diplomatickými, absence textů nám však tento aspekt problematiky zatemňuje.

O některých otázkách jsme nakonec diskutovali, aniž jsme na ně dokázali dát jasnou odpověď. První z nich se týká osob, zapojených do směny. Viděli jsme, jak obtížná je identifikace obchodníků i mobility osob. Konstatovali jsme však, že je v těchto vztazích třeba zdůraznit roli elit, zejména v případě přesunu hodnotnějších předmětů. V těchto případech tedy můžeme uvažovat o zvláštních vztazích mezi aristokratiemi v Čechách a v Galii, není však dosud jasné, jednalo-li se po celá čtyři stáletí o vztahy mezi týmiž rodinnými či kmenovými jednotkami.

V konečném souhrnu lze prohlásit, že jsme svým způsobem schopni „vycítit“ kontakty nepřímé (o nichž svědčí například jednota materiální kultury), je však výrazně složitější odhalit stopy kontaktů přímých (viz absenci nadregionálních studií). Připomeňme nakonec, že uniformita laténské kultury je archeologickou skutečností pouze proto, že je jako taková definována: tato velká kulturní jednotka je viditelnou zejména tehdy, když ji pozorujeme na pozadí jednotek sousedních (Germáni, Římané atd.).

Existovaly tedy kontakty, které umožnily nejrozličnějšími mechanismy přímými či nepřímými rozšířit poměrně homogenní materiální kulturu po velké části Evropy.

Otázkou je, jakým způsobem tyto kontakty probíhaly. Zde je nutno přiznat, že o tomto aspektu nám archeologie poskytuje jen minimum údajů. Můžeme-li občas pro ten či onen konkrétní předmět předpokládat přesun v rámci exogamie, migrace, obchodu či jiného typu kontaktů, je nutno rovněž připustit, že nelze stanovit obecně platná pravidla pro daný typ předmětů, pro daný kontext, pro dané období či oblast.

Zdá se nám naopak, že všechny typy kontaktů existovaly současně a byly navzájem úzce propojeny. Vznik a rozšíření laténské kultury v evropském měřítku bylo umožněno právě těmito různorodými vztahy. Z tohoto hlediska nelze vztahy mezi Čechami a Galii považovat za víc než za jeden z kamenů této stavby, kamenů, který ale zásadním způsobem podílel na jejím fungování.

(Traduction Jan Kysela, revue par l'auteur)

